



Araştırma Makalesi | Research Article

COVID-19 PANDEMİSİNİN TÜRKİYE'DE GELENEKSEL VE TAMAMLAYICI TIP UYGULAMALARINA YÖNELİK GOOGLE TRENDS ARAMALARINA ETKİSİ

THE EFFECT OF COVID-19 PANDEMIC ON GOOGLE TRENDS SEARCHES ABOUT TRADITIONAL AND COMPLEMENTARY MEDICINE IN TURKEY

 Hamit Sırrı Keten^{1*},  Ömer Faruk Erkan¹,  Hatice Tuba Akbayram¹

¹Gaziantep Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Aile Hekimliği Anabilim Dalı, Gaziantep, Türkiye.



Öz

Amaç: Bu çalışmada COVID-19 pandemi dönemi ve önceki dönemde Google Trends kullanılarak, Türkiye'de insanların Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp (GETAT) uygulama yöntemlerine olan ilgisini belirlemek amaçlandı.

Yöntem: Bu çalışmada 09.04.2018-31.01.2021 tarihleri arasında Google Trends üzerinde yapılan araştırma hacimleri değerlendirildi. GETAT uygulamalarına karşı yapılan arama hacimlerini belirlemek üzere 30 'arama terimi' kullanıldı.

Bulgular: Arama hacmi arama terimleri arasında 32 defa zirve (100 puan) yapmış olup bunun 7'si 2018 yılında, 13'ü 2019 yılında, 7'si 2020 yılında ve 5'i 2021 yılında meydana gelmiştir. Arama hacmi en yüksek olan terimler yoga (9538), hipnoz (9377), sülük tedavisi (8871), reiki (8677) ve mezoterapi (8523) olarak tespit edildi. Arama hacmi en düşük olan terimler ise hirudoterapi (2127), geleneksel tıp (2285), detoksifikasyon (2442), kayropratik (2712) ve müzik terapi (2954) olarak belirlendi. COVID-19 pandemi öncesi döneme göre, COVID-19 pandemi döneminde artan arama hacimleri aromaterapi (%68,5) ve karyopratik (%72,5) başta olmak üzere ozon terapisi (%15,8), masaj terapi (%3,1), bardak çekme (%18,0), kinezyoloji (%5,0), apiterapi (%27,3), homeopati (%1,0), fitoterapi (%46,0), detoksifikasyon (%21,3) ve ayurveda (%15,0) olarak belirlendi. COVID-19 pandemi öncesi dönemde GETAT uygulamaları arama hacmi, COVID-19 pandemi dönemine göre anlamlı seviyede yüksek olarak saptandı ($p=0,027$).

Sonuç: Bu çalışmada Türkiye'de GETAT uygulamalarına yönelik bir ilgi artışı olduğu belirlendi. Bu ilginin arama terimleri üzerinden yoga, hipnoz, sülük tedavisi, reiki ve mezoterapi üzerine yoğunlaştığı belirlendi.

Anahtar Kelimeler: Alternatif tıp, geleneksel tıp, tamamlayıcı tıp

ABSTRACT

Objective: This study aims to determine the interests towards Traditional and Complementary Medicine (TCM) methods in Turkey before and after the COVID-19 pandemic using the Google Trends.

Methods: This study evaluated the Google Trends search volumes between 09.04.2018-31.01.2021. A total of 30 keywords were employed to determine the search volume for the TCM methods.

Results: The search volume revealed 32 peaks (100 points) seven of which were in 2018, 13 in 2019, 7 in 2020, and 5 in 2021. The terms with largest search volume were yoga (9538), hypnosis (9377), leech therapy (8871), reiki (8677), and mesotherapy (8523). The smallest search volumes were found for hirudotherapy (2127), traditional medicine (2285), detoxification (2442), chiropractic (2712), and music therapy (2954). The search volumes which increased after the COVID-19 pandemic were aromatherapy (68.5%) and chiropractic (72.5%) followed by ozone therapy (15.8%), massage therapy (3.1%), cupping (18.0%), kinesiology (5.0%), apitherapy (27.3%), homeopathy (1.0%), phytotherapy (46.0%), detoxification (21.3%), and ayurveda (15.0%). The search volumes for TCM were found to be significantly higher after the COVID-19 pandemic compared to the pre-pandemic term ($p=0.027$).

Conclusion: This study found increased interest towards TCM in Turkey. This interest was prominent for the terms yoga, hypnosis, leech therapy, reiki, and mesotherapy.

Keywords: Alternative medicine, complementary therapies, traditional medicine

*İletişim kurulacak yazar/Corresponding author: Hamit Sırrı Keten; Gaziantep Üniversitesi Tıp Fakültesi, Aile Hekimliği Anabilim Dalı, Gaziantep, Türkiye.

Telefon/Phone: +90 (342) 360 60 60

e-posta/e-mail: hsketen@hotmail.com

Başvuru/Submitted: 11.06.2022

Kabul/Accepted: 28.09.2022

Online Yayın/Published Online: 15.10.2022

Giriş

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) geleneksel tıbbi; "hastalıklardan korunma (bedensel ve ruhsal), hastalıklara tanı koyma, hastalıkları tedavi etmekle birlikte sağlığın sürdürülmesinde de kullanılan, tecrübeler ve teorilere dayalı, kültürlere özgü inanç, bilgi kütesi, beceri ve uygulamalar bütünü" olarak tanımlamıştır.¹

Geleneksel ve tamamlayıcı tıp (GETAT) uygulamaları, farklı kullanım amaçlarını barındırmakla birlikte bağışıklık sistemini güçlendirmek, ilaçların yan etkilerini azaltmak, hastalıklardan korunmak, hastalığı kontrol altına almak gibi nedenlerle kullanılabilir. ^{2,3} GETAT yöntemlerinin kullanılma oranları; Amerika'da %42,1, Avustralya'da %48,2, Fransa'da %49,3, Kanada'da %70,4, Kolombiya'da %40 ve Çin'de %70 olarak belirlenmiştir. ⁴ Türkiye'de ise GETAT uygulamaları kullanım oranı %65,8 olarak tespit edilmiştir. ⁵ İzmir'de yapılan bir çalışmada ise yaşlı kişilerin ilaç tedavisine ek olarak %62,1'inin fitoterapi, %54,3'ünün ise diğer GETAT yöntemlerini uyguladığı belirlenmiştir. ⁶

Türkiye'de GETAT Uygulamaları Yönetmeliği 2014 yılında yürürlüğe girmiş olup, 2018'den itibaren hizmet veren uygulama merkezleri hızla artmaya başlamıştır. ⁷ Yönetmelikte tanımlanan 15 uygulama için; endikasyonları, kullanım alanları, uygulamaya yetkili kişileri, uygulama merkezleri donanımları konusunda bilgi bulunmaktadır. ⁷

COVID-19 Çin'in Wuhan eyaletinde 2019 yılında başlayan ve küresel olarak yaygınlaştıktan sonra, Mart 2020'de DSÖ tarafından pandemi olarak ilan edilen bir enfeksiyon hastalığıdır. 06.09.2022 tarihi itibarı ile dünyada 610.854.103 kişi virüs ile enfekte olmuş ve bunlardan 6.505.350 kişi hayatını kaybetmiştir. ⁸ Bu süreçte COVID-19 tedavisinin olmaması, bireylerin tedavi konusunda farklı yolları araştırmasına yol açmıştır. Bu yollardan biri bağışıklık artırıcı özellikleri ve semptom giderici etkileri ile GETAT uygulamalarıdır.

Literatür GETAT yöntemlerinin, COVID-19 tedavisinde fayda edebileceğini savunmaktadır. ⁹⁻¹²

Bir sağlık konusuna halkın ilgisini değerlendirmenin bir yolu, internet aramalarını zaman içinde incelemektir. Amerika'da internet kullanıcılarının %72'si arama yaparak sağlık bilgilerini araştırmaktadır¹³; Google bunlar arasında en popüler olanıdır ve bu arayışın %75'inde kullanılmaktadır. ¹⁴ Google belirli bir arama konusunun popülerliği zaman dilimlerine göre ölçmek için Google Trends'i oluşturmuştur.

Bu çalışmada COVID-19 pandemisinde Google Trends üzerinden Türkiye'de insanların GETAT uygulama yöntemlerine ilgisini belirlemek amaçlandı.

Yöntem

Bu çalışmada 09.04.2018-31.01.2021 tarihleri arasında Google Trends üzerinde yapılan araştırma hacimleri değerlendirildi. GETAT ve yöntemlerine karşı yapılan arama hacimlerini belirlemek üzere 30 'arama terimi'

kullanıldı. Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp Uygulamaları Yönetmeliği ve Dünya Sağlık Örgütü kurumsal internet sitesi geleneksel ve tamamlayıcı tıp bölümünde yer alan GETAT uygulamaları incelenerek bu 30 yöntem ve/veya tanımlayıcı kelime arama terimi olarak kullanıldı (geleneksel tıp, tamamlayıcı tıp, alternatif tıp, akupunktur, apiterapi, aromaterapi, ayurveda, detoksifikasyon, fitoterapi, hacamat, hipnoz, hipnoterapi, hirudoterapi, homeopati, kayropratik, kinezyoloji, bardak çekme, maggot, manuel terapi, masaj terapi, müzik terapi, mezoterapi, nöral terapi, osteopati, ozon terapi, proloterapi, reiki, refleksoloji, sülük tedavisi, yoga). ⁷ COVID-19 pandemi öncesi ve COVID-19 pandemi dönemi ayrımında 15 Mart 2020 tarihi baz alındı. Veriler haftalık olarak analiz edilmekle birlikte Excel ve SPSS programları kullanılarak aylık ve yıllık rakamlar belirlendi. Ortalama; yıllık hacimler toplamının, hafta sayısına bölünmesiyle elde edildi. Google Trends arama hacimleri 0-100 aralığında değişmekle birlikte 0 rakamı ilginin tamamen yok olduğu anlamına gelmemektedir, 100 rakamı ise ilginin pik yaptığını göstermektedir.

Google Trends bir arama terimi için popülerliği değerlendirmede kullanılan bir araç olup bazı kriterlere göre arama yapılmaktadır. Bu çalışmada zaman dilimi, coğrafi konum (ülke, şehir), terim, konu ve dil kategorileri olarak kullanılan filtreleme yöntemleri uygulandı.

İstatistiksel Analiz

Verilerin analizinde frekans ve ortalama değeri belirlendi. Kolmogorov-Smirnov/Shapiro-Wilk testleri ile verilerin normal dağılım gösterdiği belirlendi. COVID-19 öncesi ve COVID-19 pandemi döneminde gerçekleştirilen sorgu hacimlerinin ortalamaları arasındaki anlamlılık, eşleştirilmiş t testi ile değerlendirildi. COVID-19 pandemi döneminde arama hacmi ile haftalık vaka sayısı (Türkiye'de) arasındaki korelasyonu göstermek için Pearson korelasyon analizi gerçekleştirildi. P değerinin 0.05'in altında olduğu durumlar istatistiksel olarak anlamlı kabul edildi.

Bulgular

Arama hacmi arama terimleri arasında 32 defa zirve (100 puan) yapmış olup bunun; 7'si 2018 yılında, 13'ü 2019 yılında, 7'si 2020 yılında ve 5'i 2021 yılında meydana gelmiştir (Tablo 1). Tüm terimlerin 4 yıllık süreç içerisinde en az bir defa pik yaptığı belirlendi.

Arama terimlerinin zirve arama hacmine ulaştığı dönem; 2020 yılı için akupunktur (7-13 Eylül), apiterapi (10-16 Şubat), aromaterapi (14-20 Aralık), fitoterapi (2-8 Mart), hacamat (3-9 Şubat), ozon terapi (13-19 Ocak), yoga (23-29 Mart) olarak tespit edildi. 2021 yılı için kayropratik (21-27 Haziran), bardak çekme (21-27 Haziran), mezoterapi (15-21 Şubat), refleksoloji (21-27 Haziran), sülük tedavisi (21-27 Haziran) olarak saptandı (Tablo 1).

Tablo 1. GETAT uygulamaları arama hacmi pik dönemi

Arama Terimi	Tarih Aralığı	Pik Değeri
Geleneksel Tıp	9.04.2018-15.04.2018	100
Tamamlayıcı tıp	2.04.2018-8.04.2018	100
Alternatif tıp	4.02.2019-10.02.2019	100
Akupunktur	7.09.2020-13.09.2020	100
Apiterapi	10.02.2020-16.02.2020	100
Aromaterapi	14.12.2020-20.12.2020	100
Ayurveda	4.02.2019-10.02.2019	100
Detoksifikasyon	5.03.2018-11.03.2018	100
Fitoterapi	2.03.2020-8.03.2020	100
Hacamat	3.02.2020-9.02.2020	100
Hipnoz	1.04.2019-7.04.2019	100
Hipnoterapi	25.11.2019-1.12.2019	100
Hirudoterapi	1.07.2019-7.07.2019	100
Homeopati	15.04.2019-21.04.2019	100
Kayropratik	21.06.2021-27.06.2021	100
Kinezyoloji	11.11.2019-17.11.2019	100
Bardak Çekme	21.06.2021-27.06.2021	100
Maggot	12.11.2018-18.11.2018 ve 21.10.2019-27.10.2019	100
Manuel terapi	2.12.2019-8.12.2019	100
Masaj terapi	2.12.2019-8.12.2019	100
Müzik terapi	2.07.2018-8.07.2018 ve 7.01.2019-13.01.2019	100
Mezoterapi	15.02.2021-21.02.2021	100
Nöral terapi	22.01.2018-28.01.2018	100
Osteopati	18.03.2019-24.03.2019	100
Ozon terapi	13.01.2020-19.01.2020	100
Proloterapi	9.12.2019-15.12.2019	100
Reiki	12.03.2018-18.03.2018	100
Refleksoloji	21.06.2021-27.06.2021	100
Sülük Tedavisi	21.06.2021-27.06.2021	100
Yoga	23.03.2020-29.03.2020	100

Arama hacmi en yüksek olan terimler yoga (9538), hipnoz (9377), sülük tedavisi (8871), reiki (8677) ve mezoterapi (8523) olarak tespit edildi. Arama hacmi en düşük olan terimler ise hirudoterapi (2127), geleneksel tıp (2285), detoksifikasyon (2442), kayropratik (2712) ve müzik terapi (2954) olarak belirlendi (Tablo 2).

Tablo 2. GETAT uygulamaları Arama Hacmi (Yıllara Göre)

Arama Terimi	2018 (52) Yıl (Hafta Sayısı)	2019 (52) Yıl (Hafta Sayısı)	2020 (52) Yıl (Hafta Sayısı)	2021 (26) Yıl (Hafta Sayısı)	Toplam (182)
Geleneksel Tıp	875	589	544	277	2285
Tamamlayıcı tıp	1081	877	805	380	3143
Alternatif tıp	2088	2083	1319	896	6386
Akupunktur	2183	2512	1812	861	7368
Apiterapi	781	1092	1244	786	3903
Aromaterapi	893	1627	2272	1175	5967
Ayurveda	1665	1582	1910	991	6148
Detoksifikasyon	619	618	851	354	2442
Fitoterapi	657	923	1195	707	3482
Hacamat	2005	1902	1438	904	6249
Hipnoz	2855	3071	2422	1029	9377
Hipnoterapi	1051	1313	1028	447	3839
Hirudoterapi	555	1014	401	157	2127
Homeopati	1423	1696	1876	828	5823
Kayropratik	597	611	754	750	2712
Kinezyoloji	754	1113	829	582	3278
Bardak Çekme	1017	983	1065	642	3707
Maggot	1002	867	921	321	3111
Manuel terapi	2202	2355	1926	1085	7568
Masaj terapi	815	1424	1136	582	3957
Müzik terapi	889	933	716	416	2954
Mezoterapi	2236	2688	2206	1393	8523
Nöral terapi	1592	1577	1421	822	5412
Osteopati	1371	2095	1083	668	5217
Ozon terapi	993	956	1258	597	3804
Proloterapi	1618	1905	868	689	5080
Reiki	2645	2687	2207	1138	8677
Refleksoloji	1850	1776	1352	602	5580
Sülük Tedavisi	2701	3054	1943	1173	8871
Yoga	2699	2746	2928	1165	9538

Arama hacmi ortalaması en sık görülen terimler 2020 yılı için yoga (56,30), hipnoz (46,57), ve aromaterapi (43,69) olarak saptandı. 2021 yılı için mezoterapi (53,57), aromaterapi (45,19) ve manuel terapi (41,73) olarak belirlendi (Tablo 3).

Tablo 3. GETAT uygulamaları haftalık arama hacmi ortalaması

Arama Terimi	2018 (52)	2019 (52)	2020 (52)	2021 (26)	Toplam (182)
Geleneksel Tıp	16,82	11,32	10,46	10,65	12,55
Tamamlayıcı tıp	20,78	16,86	15,48	14,61	17,26
Alternatif tıp	40,15	40,05	25,36	34,46	35,08
Akupunktur	41,98	48,30	34,84	33,11	40,48
Apiterapi	15,01	21,00	23,92	30,23	21,44
Aromaterapi	17,17	31,28	43,69	45,19	32,78
Ayurveda	32,01	30,42	36,73	38,11	33,78
Detoksifikasyon	11,90	11,88	16,36	13,61	13,41
Fitoterapi	12,63	17,75	22,98	27,19	19,13
Hacamat	38,55	36,57	27,65	34,76	34,33
Hipnoz	54,90	59,05	46,57	39,57	51,52
Hipnoterapi	20,21	25,25	19,76	17,19	21,09
Hirudoterapi	10,67	19,50	7,71	6,03	11,68
Homeopati	27,36	32,61	36,07	31,84	31,99
Kayropratik	11,48	11,75	14,50	28,84	14,90
Kinezyoloji	14,50	21,40	15,94	22,38	18,01
Bardak Çekme	19,55	18,90	20,48	24,69	20,36
Maggot	19,26	16,67	17,71	12,34	17,09
Manuel terapi	42,34	45,28	37,03	41,73	41,58
Masaj terapi	15,67	27,38	21,84	22,38	21,74
Müzik terapi	17,09	17,94	13,76	16,00	16,23
Mezoterapi	43,00	51,69	42,42	53,57	46,82
Nöral terapi	30,61	30,32	27,32	31,61	29,73
Osteopati	26,36	40,28	20,82	25,69	28,66
Ozon terapi	19,09	18,38	24,19	22,96	20,90
Proloterapi	31,11	36,63	16,69	26,50	27,91
Reiki	50,86	51,67	42,44	43,76	47,67
Refleksoloji	35,57	34,15	26,00	23,15	30,65
Sülük Tedavisi	51,94	58,73	37,36	45,11	48,74
Yoga	51,90	52,80	56,30	44,80	52,40

COVID-19 pandemi öncesi döneme göre, COVID-19 pandemi döneminde artan arama hacimleri aromaterapi (%68,5) ve karyopratik (%72,5) başta olmak üzere ozon terapisi (%15,8), masaj terapi (%3,1), bardak çekme (%18,0), kinezyoloji (%5,0), apiterapi (%27,3), homeopati (%1,0), fitoterapi (%46,0), detoksifikasyon (%21,3) ve ayurveda (%15,0) olarak belirlendi (Tablo 4).

Tablo 4. COVID-19 pandemisi dönemi ve öncesinde GETAT uygulamalarına yönelik arama hacmi ortalaması

Arama Terimi	COVID öncesi (114 hafta)	COVID dönemi (68 hafta)
Geleneksel Tıp	14,07	10,01
Tamamlayıcı tıp	19,46	13,58
Alternatif tıp	40,05	26,76
Akupunktur	45,35	32,32
Apiterapi	19,44	24,79
Aromaterapi	26,10	43,98
Ayurveda	31,98	36,79
Detoksifikasyon	12,42	15,07
Fitoterapi	16,32	23,83
Hacamat	38,17	27,89
Hipnoz	56,93	42,44
Hipnoterapi	22,58	18,58
Hirudoterapi	14,47	7,01
Homeopati	31,86	32,20
Kayropratik	11,72	20,22
Kinezyoloji	17,67	18,57
Bardak Çekme	19,07	22,52
Maggot	18,22	15,19
Manuel terapi	43,51	38,33
Masaj terapi	21,49	22,16
Müzik terapi	18,73	12,02
Mezoterapi	48,16	44,58
Nöral terapi	31,09	27,45
Osteopati	32,01	23,04
Ozon terapi	19,73	22,85
Proloterapi	33,87	17,91
Reiki	51,30	41,58
Refleksoloji	35,24	22,97
Sülük Tedavisi	55,42	37,54
Yoga	52,52	52,20

COVID-19 pandemi öncesinde GETAT uygulamalarına yönelik arama hacmi ortalaması 29,97 iken, COVID-19 pandemi döneminde 26,48 olarak belirlendi. COVID-19 pandemi öncesi dönemde GETAT uygulamaları arama hacmi, COVID-19 pandemi dönemine göre anlamlı seviyede yüksek olarak saptandı ($p=0.027$).

COVID-19 pandemi dönemi haftalık COVID-19 vaka sayısı ile GETAT uygulamaları arama hacmi arasında anlamlı korelasyon apiterapi ($p=0.033$, $r=0.261$), ayurveda ($p=0.024$, $r=-0.276$), detoksifikasyon ($p=0.047$, $r=0.244$), ve yoga ($p=0.044$, $r=-0.247$) için mevcut olup diğer yöntemler için anlamlı korelasyon saptanmadı (Tablo 5).

Tartışma

GETAT uygulamalarının kullanımı ülkelerin etnik, dini, coğrafi ve demografik özelliklerine göre değişkenlik göstermektedir.¹⁵ GETAT uygulamalarının kullanımı yaygın olarak Batı ülkelerinde vitamin, meditasyon, hipnoz tedavisi, gevşeme egzersizleri ve aromaterapi şeklinde olup, Doğu ülkelerinde ise bitkisel tedaviler şeklindedir.¹⁶ Yapılan bir çalışmada Japonya'da en yaygın kullanılan GETAT uygulamaları; masaj, vitaminler, besin

takviyesi olarak saptanmıştır.¹⁷ İngiltere’de ise bitkisel ilaçlar, homeopati, aromaterapi, masaj ve refleksoloji en yaygın kullanılan GETAT yöntemleridir.¹⁸ GETAT yöntemlerinin kullanılma oranları; Türkiye’de %65,8, Amerika’da %42,1, Avustralya’da %48,2, Fransa’da %49,3, Kolombiya’da %40, Çin’de %70 ve Afrika ülkelerinde %80 civarındadır.⁴ GETAT uygulamaları ülkelere göre kullanım oranı ve türleri açısından farklılık göstermekle birlikte yaygın kullanılan bir yöntem olduğu ortadadır. GETAT yöntemlerinin medikal tedavi ile entegre olması sağlık hizmet sunumu açısından büyük öneme sahiptir.

Tablo 5. GETAT uygulamaları aramaları ile COVID-19 vaka sayısı arasındaki korelasyon

	p	r		p	r
Geleneksel Tıp	0,799	-0,032	Kinezyoloji	0,865	0,021
Tamamlayıcı tıp	0,358	-0,114	Bardak Çekme	0,605	-0,064
Alternatif tıp	0,343	0,118	Maggot	0,220	0,152
Akupunktur	0,279	-0,134	Manuel terapi	0,564	-0,072
Apiterapi	0,033	0,261	Masaj terapi	0,199	-0,159
Aromaterapi	0,074	0,220	Müzik terapi	0,389	-0,107
Ayurveda	0,024	-0,276	Mezoterapi	0,222	0,151
Detoksifikasyon	0,047	0,244	Nöral terapi	0,786	0,034
Fitoterapi	0,157	0,175	Osteopati	0,230	0,149
Hacamat	0,513	0,081	Ozon terapi	0,719	0,045
Hipnoz	0,163	-0,172	Proloterapi	0,719	-0,045
Hipnoterapi	0,403	-0,104	Reiki	0,873	-0,020
Hirudoterapi	0,330	-0,121	Refleksoloji	0,872	-0,020
Homeopati	0,171	-0,169	Sülük Tedavisi	0,302	-0,128
Kayropratik	0,963	-0,06	Yoga	0,044	-0,247

Sönmez ve ark.’nın Türkiye’de Tıp Fakültesi öğrencilerinde yaptığı çalışmada en sık bilinen GETAT uygulamaları sırasıyla; akupunktur (%77,5), kupa uygulaması (%75,3), fitoterapi (%67,3) ve hipnoz (%64) iken; en az bilinenler ise proloterapi (%2,2), homeopati (%6,2) ve karyopratik (%6,2) olarak saptanmıştır. Öğrencilerin en sık kullandıkları GETAT yöntemleri ise: fitoterapi (%33,3) ve kupa uygulaması (%11,5) olarak belirlenmiştir.¹⁹ Bu alanda yapılan başka bir çalışmada öğrenciler arasında en çok bilinen GETAT yöntemleri “dua” ve “masaj” iken, en az bilinen yöntemler “ayurveda” ve “kayropratik”tir.²⁰ Sakarya ve Atatürk Üniversite’lerin de öğrencilerde yapılan bir çalışmada GETAT yöntemleri arasında en çok bilinen yöntemler masaj, yoga, bitkisel tedavi, dua, spa, hipnoz, müzik terapi ve vitaminler olarak saptanmıştır. En az bilinenler akupunktur, kayropratik, ayurveda ve refleksoloji olarak saptanmıştır. En çok kullanılan metot dua, masaj, vitaminler, bitkisel terapi ve spa şeklinde yer almıştır.²¹ Bu çalışmada arama hacmi en yüksek olan terimler sırasıyla yoga, hipnoz, sülük tedavisi, reiki ve mezoterapi olarak tespit edildi. Arama hacmi en düşük olan terimler ise sırasıyla geleneksel tıp, detoksifikasyon, hirudoterapi, kayropratik, müzik terapi ve maggot olarak belirlendi. Yapılan çalışmalarda sorulan GETAT yöntemlerine göre bilinen ve uygulanan yöntemler değişiklik göstermektedir. Çalışmamızda aranan terimler literatürde yapılan çalışmalarda bilinen GETAT yöntemleri ile benzerlik göstermektedir. Yoga, hipnoz ve sülük tedavisi yüksek oranda bilinirliğe sahipken, detoksifikasyon, hirudoterapi, karyopratik ve maggot az bilinirliğe sahipti. Bu duruma ülkemizde Sağlık Bakanlığı tarafından uygulanmasına izin verilen yöntemlerin klinik

olarak uygulanması sebebiyle ilgi uyandırması sebep olmuş olabilir.

Bu çalışmada geleneksel, tamamlayıcı ve alternatif tıp terimleri içerisinde alternatif tıp teriminin önemli oranda daha fazla benimsendiği belirlendi. Bu üç terim birbiri yerine kullanılmakla birlikte alternatif tıbbın halk arasında daha yaygın olarak kullanıldığı bu sebeple bu terimleri kullanırken kapsayıcı yaklaşımın kullanılması, bu terimlerin ifade ettiği kavramların daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır.

GETAT konusunda bilgi kaynağı olarak Sönmez ve arkadaşlarının çalışmasında internet (%23,9), sosyal medya (%18,8), gazete (%5,7), TV (%10,1) en önemli etkenler olarak belirlenmiştir (19). Doğanay’ın çalışmasında ise bilgi kaynağı olarak %52,4 internet, %26,1 televizyon, %23,4 arkadaş/akraba/ komşular, %20,3 sağlık personeli gelmektedir.²¹ GETAT tedavi yöntemleri hakkındaki bilgilere ulaşmada doğru kaynak kullanımı önemlidir. GETAT hakkındaki bilgi kaynakları en fazla internet gibi kitle iletişim araçlarıdır. Medya geniş kitlelere ulaşmada önemli bir araçtır. Yazılı ve görsel iletişim araçları ile GETAT yöntemleri doğru yöntemlerinin sunumu bilgi, tutum ve davranış gelişimine pozitif katkı sağlayacaktır.

Yapılan çalışmalarda GETAT yöntemlerinin COVID-19 tedavisinde etkili olabileceği savunulmuştur.⁹⁻¹¹ Bununla birlikte, bunların klinik kanıtı yoktur. COVID-19 tedavisi için alternatif tedavi yöntemleri sağlık disiplinleri ve insanlar tarafından araştırılmaktadır. Bu arayışta GETAT yöntemleri önemli bir ögedir. Bu alanda uzun vadeli kontrol gruplu ve yeterli büyüklükte çok sayıda çalışmaya gerek vardır. Türkiye’de sağlık çalışanlarında yapılan bir çalışmada GETAT kullanım oranları COVID-19 pandemi öncesindeki son altı ay içerisinde %31,6 iken, COVID-19 pandemi dönemimdeki bir ayda %45,5 olarak belirlenmiştir.²² Kullanım amaçları bağışıklık sisteminin güçlendirilmesi (%48,7), hastalıklardan korunmak (%21,5), psikolojik rahatlama (%11,3) olarak belirlenmiştir.²² Bu durum COVID-19 döneminde GETAT’a ilginin arttığını göstermektedir. Mevcut COVID-19 salgını ve sonraki süreçte çıkacak yeni salgınlar insanoğlu için her zaman risk oluşturacaktır. İnsanlar bu etkenlerle mücadelede farklı arayışlar içerisinde olacaktır. GETAT yöntemleri üzerine çok sayıda klinik çalışmaya ihtiyaç olup bu çalışmaların yapılması GETAT yöntemlerinin sağlık üzerine koruyucu ve tedavi edici etkisinin belirlenmesini sağlayacaktır.

COVID-19 pandemi dönemi haftalık COVID-19 vaka sayısı ile GETAT uygulamaları arama hacmi arasında anlamlı korelasyon apiterapi, ayurveda, detoksifikasyon ve yoga için mevcut olup diğer yöntemler için anlamlı korelasyon saptanmadı. Bu duruma apiterapinin bağışıklık üzerine güçlendirici etkisi, yoga ve ayurvedanın evde yapılabilecek rahatlatıcı ve bağışıklık güçlendirici etkisine yönelik insanların tutum sahibi olması sebep olmuş olabilir.

Çalışmanın kısıtlılıkları

Google dünyada kullanılan en önemli arama motoru olmakla birlikte tek değildir ve diğer arama motorlarında

yapılan aramalar, çalışmanın sonuçlarında değişikliğe sebep olabilir. Kullanıcıların COVID-19 dönemi veya öncesindeki dönemde GETAT uygulamalarını sorgulamak için belirtilen anahtar kelimeler dışında veya başka dillerde, başka kelimelerle sorgulama yapmış olması mümkündür. Ayrıca çalışmada modellemeden bağımsız olarak Google Trends aramalarına bağlı olarak bazı sonuçlar çıkarılmıştır. Çalışmada yapılan arama verileri, mevcut hayatımızdaki verilerden farklı olabilecek ve doğrudan sonuç çıkarmak uygun olmayacaktır. Popülasyonun internet kullanımında artış trendi ve aranan teriminde farklı etkenlere bağlı artış trendinin değerlendirilememiş olması diğer bir önemli kısıtlılıktır. Bu çalışmada Türkiye’de GETAT uygulamalarına yönelik bir ilgi artışı olduğu belirlendi. Bu ilgi arama terimleri üzerinden yoga, hipnoz, sülük tedavisi, reiki ve mezoterapi üzerine yoğunlaşmıştı. Halkın büyük ilgi gösterdiği GETAT uygulamaları konusunda internetten öğrenilecek bilgiler bazen yanlış tutum ve davranış gelişmesine sebep olmaktadır. Sağlık Bakanlığının internet ve medya aracılığıyla GETAT uygulamaları tanıtması halkın bilgi tutum ve davranışlarına olumlu yansıtacaktır.

Çıkar Çatışması

Yazarlar arasında çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Etik Standartlara Uygunluk

Bu çalışma etik standartlara uygundur.

Yazar Katkısı

HSK: Çalışma tasarımı, veri toplanması, kaynak taraması, veri analizi, makale yazımı; ÖFE: Veri toplanması, veri analizi, makale yazımı, çalışma tasarımı; HTA: Kaynak taraması, makale yazımı.

Finansal Destek

Yazarlar finansal destek beyan etmemişlerdir.

Kaynaklar

- General Guidelines for Methodologies on Research and Evaluation of Traditional Medicine. WHO, 2000. https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/66783/WHO_EDM. Erişim tarihi: 23 Eylül, 2018.
- Solmaz T, Altay B. Üniversite Öğrencilerinin Tamamlayıcı ve Alternatif Tedavi Yöntemlerini Kullanma Durumları. *Pam Med J*. 2019;12:387-393. Doi:10.31362/patd.526867
- Aktaş B. Hemşirelik Öğrencilerinin Bütüncül Tamamlayıcı ve Alternatif Tıbbı Karşı Tutumları. *JAREN*. 2017;3(2):55-59. doi:10.5222/jaren.2017.055
- Altın A, Avcı İA. Evde Alzheimer hastasına bakım verenlerin hasta bakımına yönelik kullandıkları tamamlayıcı ve alternatif tedavi yöntemleri. *TAF Preventive Medicine Bulletin*. 2016;15(6):525-31. doi:10.5455/pmb.1-1456834579
- Oral B, Öztürk A, Balcı E, ve ark. Aile sağlığı merkezine başvuranların geleneksel/alternatif tıpla ilgili görüşleri ve kullanım durumu. *TAF Prev Med Bul.* 2016;15(2):75. doi:10.5455/pmb.1-1439552842
- Dedeli Ö, Karadakovan A. Yaşlı bireylerde ilaç kullanımı, tamamlayıcı ve alternatif tedavi uygulamalarının incelenmesi. *Spatula DD*. 2011;1(1):23-32. doi:10.5455/spatula.20101209111244
- Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı (2014). Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp Uygulamaları Yönetmeliği. Sayı: 29158. 27 Ekim 2014. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/10/20141027-3.htm>. Erişim tarihi: 02 Ocak 2022.
- Worldometer. <https://www.worldometers.info/coronavirus/>. Erişim tarihi: 06 Eylül 2022.
- Vellingiri B, Jayaramayya K, Iyer M, ve ark. COVID-19: A promising cure for the global panic. *Sci Total Environ*. 2020;725:138277. doi:10.1016/j.scitotenv.2020.138277
- Bhatwalkar SB, Shukla P, Srivastava RK, ve ark. Validation of environmental disinfection efficiency of traditional Ayurvedic fumigation practices. *J Ayurveda Integr Med*. 2019;10:203-206. doi:10.1016/j.jaim.2019.05.002
- Advisory for Corona virus from AYUSH Ministry. <https://pib.gov.in/PressReleasePage.aspx?PRID=1600895> #. Erişim tarihi: 11 Mayıs 2020.
- Uçar D, Kanat T, Müslümanoğlu AT, ve ark. Coronavirus ve Fitoterapi. *Bütünleyici ve Anadolu Tıbbı Dergisi*. 2020;1(2):49-57.
- Fox S, Duggan M. Health Online 2013. In: Pew Research Center: Internet, Science & Tech. <http://www.pewinternet.org/2013/01/15/health-online-2013/>. Erişim tarihi: 08 Haziran 2018.
- Search engine market share. <https://www.netmarketshare.com/search-engine-market-share>. Erişim tarihi: 21 Haziran 2018.
- Özçelik G, Toprak D. Why is phytotherapy preferred? *Ankara Med J*. 2015;15(2):48-58.
- Gülgün CPD, Kaya H. Complementary and Alternative Medicine Use in Lung Cancer Patients and Its Impact on the Quality of Life. *Kafkas J. Med Sci*. 2015;5(2):41-47.
- Hori S, Mihaylov I, Vasconcelos JC, ve ark. Patterns of complementary and alternative medicine use amongst outpatients in Tokyo, Japan. *BMC Complement Altern Med*. 2008;8(1):14. doi:10.1186/1472-6882-8-14
- Posadzki P, Watson LK, Alotaibi A, ve ark. Prevalence of use of complementary and alternative medicine (CAM) by patients/consumers in the UK: systematic review of surveys. *Clin Med (Lond)*. 2013;13(2):126-31. doi:10.7861/clinmedicine.13-2-126
- Sönmez CI, Başer DA, Küçükdağ HN, ve ark. Tıp Fakültesi Öğrencilerinin Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp ile İlgili Bilgi Durumlarının ve Davranışlarının Değerlendirilmesi. *Konuralp Tıp Dergisi*. 2018;10(3):276-281. doi:10.18521/ktd.455211
- Ergin A, Hatipoğlu C, Bozkurt AI, ve ark. Level of expertise and knowledge about complementary-alternative medicine and attitudes of medical students: *Pamukkale Medical Journal* 2011;4:136-143.
- Doğanay S. Complementary and alternative medicine: understanding, attitude and usage among Turkish health sciences and medical students. *J Contemp Med*. 2018;8(1):00-00. doi:10.16899/gopctd.0000
- Teke N, Özer Z, Turan GB. Analysis of Health Care Personnel’s Attitudes Toward Complementary and Alternative Medicine and Life Satisfaction due to COVID-19 Pandemic. *Holist Nurs Pract*. 2021;35(2):98-107. doi:10.1097/HNP.0000000000000431